

तत्त्वैव महादुःखसमन्वितः । ये दम्भानाम्रयन्ते वै
धूसीं लोकस्य वञ्चने । वैश्वे नरके भूटाः पतन्ति यम-
ताडिताः । ने सर्वेषां स्त्रियं भूटाः पाययन्ति स्वरे-
तसम् । रेतःकुल्यासु ते यात्या रेतःपानेषु तत्पराः ।
ये चौरा वज्रिदा दुष्टा नरदा यामलुण्ठकाः । सारमे-
यादने ते वै यात्यन्ते पातकान्विताः । कूटपाण्यं वद-
त्यङ्गा पुरुषः पापसम्भृतः । परकीयन्तु द्रव्यं यो
हरति प्रसभं बली । सोऽवीचिनरके पापे क्षावाश्वक्ताः
पतत्यधः । तत्र दुःखं महद्भुक्ता पापिणं योनिमात्र-
जेत् । यो नरो रसनासादात् सरां पिबति मूढधीः ।
तस्माययन्ति लोहस्य रसं धर्मस्य किङ्कराः । यो शुद्ध-
नवमन्येत स्वविद्याचारदर्पितः । स मृतः पात्यते चार
संज्ञकेऽधोमुखः पुमान् । विश्वासघातं कुर्वन्ति ये नरा
धर्मनिष्कृताः । शूद्रप्रोते तु नरके पात्यन्ते बहुयातनाः ।
येन श्रुता रामकथा न परोपकृतिः कृता । तेषां सर्वाणि
दुःखानि भवन्ति नरकान्तरे । अथ ये यस्तु सुखं भूयस्तस्य
स्वर्ग इतीर्यते । ये दुःखिनो रोगयुता नरकादागतास्तु ते
२५ सरभेदे पु० स च वराहेण रत्नखलायां पुष्पत्रासत्या-
दितः स एव च वसिष्ठभाषेन जामरयुगे स्वपितृभ्योऽनैव
कृष्णेन मिह्रदितः । काञ्चिकापुराणे १६ अध्यायावधि
४१ अध्याये तत्कथा विसारेण दृष्टा । काञ्चिकापुराणमन्दे
०२०१५४० संक्षेपतत्त्वकथा दर्शिता ।

नरककुण्ड न० यातनास्थानभेदे “यत्र उवाच नरका-
णाञ्च कुण्डानि सन्ति नानाविधानि च । नानापुराण-
भेदेन नामभेदानि तानि च । भयङ्कराणि घोराणि
हे वत्स । कुत्सितानि च । भङ्गशीतिश्च कुण्डानि संयम-
न्याञ्च सन्ति च । निबोध तेषां नामानि प्रसिद्धानि श्रुतौ
स्मृतौ” इति ब्रह्मवैवर्ते प्रकृतिसू० २७।२८ अ० ।

नरकभेदकुण्डानि पापभेदात् तत्र गामिनः

- १ वज्रकुण्डम्—कटुवाचा बान्धवोत्पीडकः ।
- २ तप्तकुण्डम्—ब्राह्मणातिथिभोजनापदायी ।
- ३ चारकुण्डम्—निषिद्धदिने वस्त्रे चारसंयोजकः ।
- ४ विटकुण्डम्—ब्रह्महत्यापहारकः ।
- ५ मूत्रकुण्डम्—परतडागं अनित्योत्सर्जकः ।
- ६ श्लेष्मकुण्डम्—एकाकी निद्राभोजी ।
- ७ मरकुण्डम्—पितृमातृगुरुमायाद्यापेक्षकः ।
- ८ दूषिकाकुण्डम्—सतिथिं दृष्ट्वा वक्रचक्षुःकारी ।
- ९ वसिककुण्डम्—विप्राय प्रतिश्रुत्य तद्द्रव्यमन्यसौ दाता ।

- १० शुक्रकुण्डम्—परस्त्रीगामी ना परपुं गामिनी च स्त्री ।
- ११ अश्वकुण्डम्—गुर्वीदताङ्कशस्त्राद्यकच ।
- १२ अश्वकुण्डम्—हरिसङ्गीतैरुदगायद्गुदभक्तोपहासकत् ।
- १३ गालमन्त्रकुण्डम्—यद्यदशुचित्तः खलताकारी च ।
- १४ कर्णविटकुण्डम्—बधिरोपहासकत् ।
- १५ मज्जकुण्डम्—बोभात् स्वभोजनार्थं जीवहन्ता ।
- १६ मांसकुण्डम्—कथं बोभात् कन्याविक्रोता ।
- १७ नखकुण्डम् } आक्षोपवासादिषु संयमत्यागी ।
- १८ लोमकुण्डम् }
- १९ केशकुण्डम्—सर्वेषु पार्श्वविशिवलिङ्गार्चकः ।
- २० अस्थिकुण्डम्—विष्णु पदे पितृपिण्डादायी ।
- २१ ताम्रकुण्डम्—गुर्वीश्रीगामी ।
- २२ लौहकुण्डम्—खट्वाज्ञाताऽवीरयोरक्षभोजी ।
- २३ तीक्ष्णकण्टककुण्डम्—कटुवाचा स्वाभितर्जिका स्त्री ।
- २४ विभक्तकुण्डम्—विशेषेण जीवहन्ता ।
- २५ चर्मकुण्डम्—सर्वमहत्तेन देवद्रव्यसमी ।
- २६ तप्तसुराकुण्डम्—शूद्रादुत्पातः शूद्राक्षभोजी ।
- २७ प्रतप्तलङ्गकुण्डम्—दण्डेन दण्डताडकः ।
- २८ कुल्लकुण्डम्—कुल्ललोठवडिगैर्जीविहन्ता ।
- २९ कनिष्ठकुण्डम्—दृष्टामांसमत्स्यभुजिगो हरैरनैवेद्यभुक् च ।
- ३० पुण्ड्रकुण्डम्—गूढयात्री तस्य आङ्गभुक् तन्मवदाही च ।
- ३१ सर्पकुण्डम्—त्रीक्षणपदचिह्नमस्तस्य सर्पस्य हन्ता ।
- ३२ मयककुण्डम्—विधिं हित्वा जुह्वन्तुहन्ता ।
- ३३ दंष्ट्रकुण्डम्—विधिं हित्वा जीवहन्ता ।
- ३४ गरलकुण्डम्—मत्तिकां हत्वा मधुप्राही ।
- ३५ वज्रदंष्ट्रकुण्डम्—चदण्डविप्रयोर्दण्डकत् नृपः ।
- ३६ दक्षिककुण्डम्—सर्वलोभात् प्रजादण्डकत् नृपः ।
- ३७ शरकुण्डम् } शस्त्रधारी धावकः सन्ध्याहरिभक्ति-
- ३८ शूलकुण्डम् } हीनश्च ब्राह्मणः ।
- ३९ अङ्गकुण्डम् }
- ४० गोलकुण्डम्—अत्यदोषेण कारायां प्रजाबन्धनकत् नृपः ।
- ४१ नक्तकुण्डम्—जलादुत्थितनक्तादिहन्ता ।
- ४२ काककुण्डम्—कामेन परस्त्रीवत्प्रयोगाक्षइष्टा ।
- ४३ सञ्चारकुण्डम्—स्वर्णचौरः ।
- ४४ वाककुण्डम्—ताम्रलौहचौरः ।
- ४५ वज्रकुण्डम्—भूदेवदेवद्रव्यचौरः ।
- ४६ तप्तपाषाणकुण्डम्—देवद्विजयोऽपि तप्तकांसपाशचौरः ।
- ४७ तीक्ष्णपाषाणकुण्डम्—देवद्विजयोऽपि तप्तकांसपाशचौरः ।